

Д.І. Бобков

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, Україна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Ця стаття присвячена проблемам розвитку і реформування режимів спрощеної системи оподаткування, що склалися в даний час в Україні. Проводиться аналіз ефективності даних режимів порівняно із загальною системою оподаткування.

В сучасних умовах розвитку економіки запорукою успішного розвитку держави є становлення малого бізнесу, що в умовах ринкової економіки набуває особливо актуального значення. У сучасних умовах господарювання головним чином саме мале підприємництво стимулює економічну конкуренцію, сприяє структурній перебудові економіки та створює сприятливі умови для формування нової соціальної верстви – підприємців-власників, які забезпечують стабільність суспільства. Ось чому для України основою економічного благополуччя та її соціальною орієнтацією є розвиток малого підприємництва, а також об'єктивна необхідність стимулювання такої підприємницької діяльності. Протягом останніх років увага науковців, економістів, політиків зосереджується на аналізі тенденцій розвитку малих підприємств в Україні. Підтримка малого бізнесу, у тому числі через систему оподаткування, є одним із способів подолання економічної кризи в економіці. На перших етапах становлення системи оподаткування малому підприємництву надавались певні пільги. Особливо це стосувалося оподаткування прибутку. Згодом податкові пільги для малого підприємництва практично було ліквідовано, що негативно вплинуло на його розвиток. У зв'язку з тим, що діяльність суб'єктів малого підприємництва сприяє розв'язанню важливих соціальних та економічних проблем, існують численні спроби полегшити їх роботу. Одним із напрямів сьогоденної державної підтримки суб'єктів малого підприємництва в Україні є надання їм пільг у податковій сфері в рамках введення спрощеної системи оподаткування, що є визначальною передумовою створення ефективної системи, яка дозволить забезпечити гармонічні стосунки та реалізувати економічні інтереси держави і платників податків. Проте через недосконалість законодавчої бази та відсутність необхідних регулювань з боку держави на даний момент актуальним постає питання подальшого реформування такої системи оподаткування.

Проблеми вибору оптимального режиму оподаткування для малих підприємств, визначення впливу спрощеної системи оподаткування на економічну активність малого бізнесу, наукове обґрунтування концептуальних засад альтернативної податкової політики неодноразово досліджувались у публікаціях вітчизняних науковців та економістів З.С. Варналія, О.Д. Василика, М.А. Гапонюка, О.Д. Данілова, І.А. Брижана, В.Я. Чевганова, О.О. Олійника, І.О. Лютого, М.В. Романюка, К.Л. Бакума та ін. Зокрема, Ю.Б. Іванов та А.М. Тищенко, які аналізують спрощену систему оподаткування обліку й звітності в контексті таких інструментів податкового регулювання, як податкові пільги та податкове стимулювання, А.М. Соколовська розглядає її як один із чинників зниження податкового навантаження та засіб пристосування податкової системи України до об'єктивних умов соціально-економічного розвитку.

І хоча на даний час є велика кількість статей, публікацій і монографій щодо порядку переходу на спрощену систему оподаткування та її економічної доцільності, проте недо-

статньо проаналізовані переваги та недоліки спеціальних податкових режимів, їх вплив на макроекономічні та соціальні процеси. Саме тому **метою даної статті** є розгляд основних недоліків спрощеної системи оподаткування та обґрунтування необхідності її реформування.

Особливості застосування спрощеної системи оподаткування закріплено Указом Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку і звітності суб'єктів малого підприємництва» № 727/98 від 3 липня 1998 року, що з 19 вересня 1999 року діє в новій редакції Указу № 746/99 від 28 червня 1999 року [1]. Запровадження спрощеної системи оподаткування повинно привести до усунення диспропорцій на окремих товарних ринках, до створення додаткових робочих місць і скорочення безробіття, а також активізації інноваційних процесів та розвитку конкуренції у державі – про що свідчать позитивні результати розвитку малого бізнесу у країнах, які пройшли етап реформування економічних систем. Проте в Україні використання спрощеного режиму оподаткування суб'єктів малого підприємництва зумовило виникнення низки проблем, які потребують об'єктивного перегляду та ефективного вирішення.

Зокрема, граничний обсяг операцій для реєстрації платником єдиного податку перевищує граничний обсяг операцій для обов'язкової реєстрації платником податку на додану вартість (ПДВ). Зокрема, для можливості переходу на спрощену систему обсяг виручки суб'єкта господарювання – фізичної особи – не має перевищувати 500 тис. грн., а юридичної особи – 1 млн грн., у той час як для обов'язкової реєстрації платником ПДВ обсяг оподатковуваних операцій має бути більшим за 300 тис. грн., згідно з Законом України «Про податок на додану вартість» [2]. Через таку розбіжність на практиці можуть виникати ситуації, коли платник єдиного податку зобов'язаний реєструватися платником ПДВ, незважаючи на можливість лишатися на спрощеній системі оподаткування. Такий суб'єкт господарювання буде сплачувати і єдиний податок, і ПДВ. З огляду на складність обліку податку на додану вартість це може виявитись неприйнятним для багатьох дрібних підприємств і підприємців і стати причиною наростання тінізації.

Суттєвим недоліком залишається на даний момент елемент подвійного оподаткування в спрощеній системі за ставкою єдиного податку 6% – за умови сплати ПДВ. Суть полягає у тому, що 6% податку береться з суми виручки, включаючи ПДВ, який надходить від покупців, що є економічно неправильним, оскільки необґрунтованим є накладати податок на податок.

Також фахівці відзначають, що існуюча спрощена система оподаткування не враховує того, що якщо об'єктом оподаткування є виручка від реалізації, то зростання витрат виробництва, які включаються до ціни продукції, при збереженні обсягу реалізації, збільшує виручку, а відповідно, і збільшує суму нарахованого податку. Отже, прибуток підприємства зменшується, від чого потерпають в першу чергу саме малі промислові підприємства [3, с. 175].

Ще одним недоліком спрощеної системи оподаткування є недоотримання надходжень державним бюджетом та позабюджетними цільовими фондами фінансування. Адже, згідно з чинним законодавством, більша частина надходжень від єдиного податку спрямовується безпосередньо до місцевих бюджетів.

Недосконалою є система формування коштів соціального призначення, що базується на досить високих ставках внесків та характеризується нераціональною структурою джерел фінансування, коли основний фінансовий тягар несуть роботодавці, а найманими працівниками фінансується значно менша частка загальних надходжень. Високе навантаження на фонд оплати праці (більше 40%) створює умови для тінізації доходів. Існування чотирьох автономних фондів соціального страхування та диференційованих платежів до кожного з них призводить до значного збільшення витрат на адміністрування внесків, порівняно з консолідованим варіантом їх сплати (єдиний соціальний внесок). Відсутність належного обліку обсягу реалізації дає можливість використовувати спрощену систему в схемах мінімізації оподаткування та тінізації заробітної плати.

До вагомих недоліків застосування спрощеної системи оподаткування можна віднести також наступні обставини:

1. Обмеження за обсягом діяльності (розмір виручки) таких суб'єктів.
2. Сума єдиного податку підприємцями сплачується авансом за звітний період, проте при цьому не враховується, чи буде фактично отримано дохід від здійснення такої діяльності за звітний період, чи ні.
3. При використанні праці найманих робітників підприємець має сплачувати за кожного з них 50% суми єдиного податку.
4. Обмеження в можливості використовувати велику кількість найманих працівників.

Таким чином, варто зауважити про колосальні обсяги коштів, які легально виходять з-під оподаткування та набувають готівкової форми через діяльність платників фіксованого податку. Неприпустимим є те, що спрощена система оподаткування, яка мала на меті підтримку самозайнятого населення та підприємців-початківців, використовується великим і середнім бізнесом для зменшення своїх податкових зобов'язань.

Для усунення недоліків спрощеної системи оподаткування необхідно перш за все провести зміни у законодавстві та прийняти Податковий кодекс, який містить значні вдосконалення даної системи.

Зокрема, необхідно реалізувати наступні заходи комплексного реформування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності.

Доцільним є встановлення «прогресивної» шкали ставок оподаткування для різних обсягів виручки платника єдиного податку. Таким чином, забезпечуватиметься своєрідна фіскальна справедливість, оскільки особа з вищим рівнем доходів в даному випадку сплатить більшу суму податкового зобов'язання.

Об'єктивно необхідним є внесення змін до певних елементів діючої системи спрощеного оподаткування, а саме щодо переліку податків, замість яких сплачується єдиний податок; ставок та граничного обсягу виручки, який дозволяє застосовувати спрощену систему.

Даний підхід дозволяє зберегти позитивний досвід функціонування спрощеної системи, а також усунути виявлені недоліки і закрити законодавчі «дірки», які використовуються для мінімізації податкових зобов'язань.

У рамках цього підходу варто також законодавчо визначити перелік тих видів діяльності, щодо яких юридичним та фізичним особам дозволено застосовувати спрощену систему оподаткування. Прикладом такого обмеження можуть бути інші системи спрощеного оподаткування, передбачені українським законодавством – фіксований сільськогосподарський податок та фіксований податок з доходів фізичних осіб. Перевагою такого підходу є обмеженість можливостей його використання у схемах зменшення обов'язкових до сплати податкових виплат.

Продуктивним могло би бути використання зарубіжного досвіду, зокрема країн Європейського Союзу, де спрощені системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва набули поширення в інших формах державної підтримки:

- звільнення деяких видів підприємств від необхідності ведення звітності про результати господарської діяльності та запровадження спрощеної системи бухгалтерського обліку і звітності;
- запровадження спеціальних режимів оподаткування податком на додану вартість деяких видів операцій, характерних для фермерських господарств і сільськогосподарських кооперативів;
- використання податків на оціночний дохід і мінімальних податків.

Такий підхід передбачає здатність через механізм малого бізнесу повною мірою вирішувати проблеми зайнятості населення, скорочувати рівень безробіття, створювати нові робочі місця та задовільняти пропозицію на ринку праці, особливо в умовах фінансової кризи та масового скорочення робочих місць.

Аналізуючи умови розвитку малого підприємництва в Україні, можна зробити висновок, що для малого бізнесу характерна відсутність дієвої системи державної підтримки, зокрема в питанні оподаткування.

Проведений аналіз дає змогу стверджувати, що дані режими оподаткування є значно ефективнішими у порівнянні із загальною системою, з фіскальної точки зору, та надають можливість зменшити податкове навантаження, витрати коштів і час на ведення обліку та звітності.

Виходячи з вищесказаного, можна запропонувати такі шляхи реформування системи спрощеного оподаткування:

- законодавче закріплення спрощеної системи оподаткування шляхом прийняття спеціального закону або окремої глави Податкового кодексу;
- здійснення індексації показника єдиного податку та обсягу виручки від реалізації продукції з урахуванням рівня інфляції за період з 1998 по 2009 рр.;
- передбачення можливості щорічного збільшення ліміту обсягу виручки та розміру ставок єдиного податку на корегуючий коефіцієнт, який враховує зміну споживчих цін в країні за попередній календарний рік;
- застосування спрощених схем справляння окремих податків (ПДВ, податок на прибуток) для певних галузей;
- конкретизація кола платників, на яких не поширюється спрощена система оподаткування, обліку та звітності.

Так, використання спеціальних режимів оподаткування забезпечує динамічне створення робочих місць, швидке реагування на зміни ринку праці та поглинання надлишків робочої сили.

Для досягнення вищезазначених цілей та завдань необхідно створити законодавчу базу з питань оподаткування, яка б найбільшою мірою враховувала соціально-економічний та науково-технічний розвиток нашої держави, створити такі податкові умови, які б сприяли розвитку малого та середнього бізнесу. Приділити особливу увагу створенню Податкового кодексу України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Указ Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» № 746/99 від 28.06.1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua.
2. Закон України «Про податок на додану вартість» від 03.04.1997 №168/97-ВР (з наступними змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua.
3. Брижань І.А. Реформування системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва як один із заходів державної підтримки їх розвитку / І.А. Брижань, О.О. Олійник // Економіка і регіони. – 2009. – № 2. – С. 171-176.
4. Лютий І.О. Проблеми та перспективи спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва в Україні / І.О. Лютий, М.В. Романюк // Фінанси України. – 2007. – № 6. – С. 31-38.

Д.І. Бобков

Актуальные проблемы и направления реформирования упрощенной системы налогообложения в Украине

Эта статья посвящена проблемам развития и реформирования режимов упрощенной системы налогообложения, сложившихся в настоящее время в Украине. Проводится анализ эффективности данных режимов в сравнении с общей системой налогообложения.

D.I. Bobkov

Issues of the Day and Directions of Reformation of the Simplified System of Taxation in Ukraine

This article is devoted to the problems of development and reformation of the modes of the simplified system of taxation, presently formed in Ukraine. The analysis of efficiency of these modes is conducted by comparison to the general system of taxation.

Стаття надійшла до редакції 21.12.2010.